

Ірина ЛОЗИНЬСКА,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) Loz_iryua@mail.ru

ТИМЧАСОВЕ ВІЙСЬКОВЕ ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВО ГАЛИЧИНИ: НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті на основі архівних матеріалів висвітлюється економічне становище Галичини в часі діяльності тимчасового військового генерал-губернаторства. Досліджено характер та зміст економічної діяльності російської окупаційної влади, політику щодо мирного населення краю, проблеми у промисловій сфері, занепад сільського господарства. Перспектива інтеграції Галичини в Російську імперію спонукала окупаційну владу відновити діяльність промислових підприємств, особливе значення мали стратегічні галузі промисловості регіону – нафтопереробна, соляна, буровугільна та лісова.

Ключові слова: Перша світова війна, військове генерал-губернаторство, економіка, промисловість, Галичина, Росія, Австро-Угорщина, окупація.

Літ. 23.

Iryna LOZYNSKA,

Ph.D in History, Associate Professor of World History Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) Loz_iryua@mail.ru

TEMPORARY MILITARY GOVERNOR-GENERAL OF GALICIA: ECONOMIC POLICIES

On the basis of archival material the economic situation of Galicia at the time of the temporary military governor-generalship is shown. The article researches the nature and content of economic activities of the Russian occupation authorities, civilian policy of the region, the problems in the industrial sector, the decline of agriculture.

The prospect of Galicia integration into the Russian Empire induced occupation authorities to reactivate the industry, and their attention was paid to particularly important strategic industries in the region, such as oil refining, salt, brown coal and wood industries

It is proved that in a wartime Russian occupation authorities were trying to stabilize the situation in agriculture, industry, transport, food, financial and other sectors in the sphere of socio-economic policy. However, because of defeats of the Russian army in 1915 the region has suffered numerous requisitions of property, destruction of important industrial projects.

In general, attempts to organize economic life of the region had not clear vision and solution, they were built to meet the urgent need of both military and civilian communities and did not bring any real profits to Russian treasury.

Key words: World War I, the military Governor-General, economy, industry, Galicia, Russia, Austria-Hungary, occupation.

Ref. 23.

Ірина ЛОЗИНСКАЯ,

кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана
Франко (Украина, Дрогобыч) Loz_iryua@mail.ru

**ВРЕМЕННОЕ ВОЕННОЕ ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРСТВО
ГАЛИЦИИ: НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ**

В статье на основе архивных материалов освещается экономическое положение Галиции во время деятельности временного военного генерал-губернаторства. Исследовано характер и содержание экономической деятельности российской оккупационной власти, политику в отношении мирного населения края, проблемы в промышленной сфере, упадок сельского хозяйства. Перспектива интеграции Галиции в Российскую империю побудила оккупационные власти возобновить деятельность промышленных предприятий, особое значение имели стратегические отрасли промышленности региона – нефтеперерабатывающая, соляная, бурогольная и лесная.

***Ключевые слова:** Первая мировая война, военное генерал-губернаторство, промышленность, экономика, Галиция, Россия, Австро-Венгрия, оккупация.*

Лит. 23.

Постановка проблеми. Обов'язковою складовою ґрунтового вивчення феномену Першої світової війни, що дозволяє скласти комплексне уявлення про цю глобальну подію світової історії, є політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914 – 1917 рр. Вивчення діяльності органів російської влади у Галичині обумовлено необхідністю з'ясування змісту та принципів її побудови, відношенням до головних політичних чинників у краї в роки російської окупації. Питання є складним і з точки зору його висвітлення та оцінок, як в українській, так і в зарубіжній історіографії, передовсім в російській.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема Перша світова війна і Східна Галичина продовжує бути об'єктом наукових досліджень. Окремі аспекти цієї проблеми висвітлені у багатьох наукових виданнях, а також у спеціальних статтях.

Українська історіографія має значні здобутки у розробці різних політичних проблем періоду Першої світової війни. Сучасні українські історики О. Реєнт [22; 23], М. Литвин [7], І. Пагер [15], І. Кучера [5], О. Мазур [11], Р. Берест [4], І. Баран [2] в опублікованих працях загалом об'єктивно відтворили картину суспільно-політичних та соціально-економічних процесів у Східній Галичині в 1914 – 1917 рр.

З наведеного огляду історіографії можемо зробити висновки, що ряд питань є недостатньо вивчені. Зокрема, політика австрійської та російської влади щодо мирного населення, руйнації у промисловій сфері та занепад сільського господарства.

Мета статті. Зважаючи на актуальність та недостатню висвітленість проблеми, ми залучаючи широке коло архівних та інших джерел, поставили за мету з'ясувати характер та зміст економічної діяльності російської окупаційної влади та висвітлити її специфіку.

Виклад основного матеріалу. Наказом російського Верховного головнокомандуючого від 29 серпня 1914 р. у Галичині було утворено Тимчасове воєнне генерал-губернаторство, яке охоплювало територію театру воєнних дій, яку зайняли російські війська в Австро-Угорщині. В міру зайняття російськими військами території Австро-Угорщини, генерал-губернаторство повинно було поділитися на губернії.

Російський уряд цікавило, в першу чергу, австрійське казенне майно. Після вступу російських військ на державну територію Австро-Угорщини це майно по праву війни могло бути використаним для Російської імперії. До ряду австрійських казенних дібр відносилось: величезний для того часу нафтопереробний завод в Дрогобичі, казенні ліси і соляні родовища. Для вивчення питання про їх експлуатацію в Галичину були відраджені чиновники міністерства фінансів і Головного управління землевпорядку-

вання і землеробства. Особлива увага російського уряду була прикута до заводу в Дрогобичі.

Нафтові родовища в Галичині були досить значними. Але особливості її законодавства про право власності на землю і її надра визначали доволі слабку розробку нафтових запасів. Галицькі нафтові родовища простягалися широкою смугою від р. Раби (притоки Вісли в Західній Галичині) до р. Черемош (кордон Східної Галичини з Буковиною) на протязі приблизно 365 км. Освоєння нафтоносного району в Галичині йшло тільки в декількох пунктах і в світовому добуванні нафти доля Галичини складала 5%.

Переробка нафти велася практично за межами Галичини. Хоча формально в Галичині було зосереджено 70% всіх австрійських нафтопереробних заводів, але, а основному, це були дрібні підприємства.

У 1910 р. було відкрито державний нафтопереробний завод в Дрогобичі, на якому перероблялося 54 % нафти, яка видобувалася в усій Австро-Угорщині. До Першої світової війни видобуток і переробка нафти були одним з головних дохідних занять галицького населення. З нафтопромислами було пов'язане практично все економічне життя південної половини Східної Галичини. Організації і регулюванню цієї діяльності крайова і державна австрійська влада надавала значну увагу [17].

Відступаючи у вересні 1914 р., австрійці не зачепили нафтовий завод. Але, як відмічалось пізніше у звіті представника міністерства торгівлі і промисловості, при зайнятті Дрогобицького району російськими військами останнім не було дано ніяких вказівок відносно надзвичайної важливості Дрогобицького нафтопереробного заводу. У результаті «вся бухгалтерія і канцелярія заводу були розгромлені, документи знищені, цінна лабораторія розгромлена, телеграфна і телефонна сітка заводу і його відділень знищені» [14, 5].

Для вивчення на місці питання про подальшу експлуатацію заводу в Галичину було відправлено представника гірничого департаменту міністерства торгівлі і промисловості, дійсного статського радника Маяковського. За його оцінкою, на складах найбільшого нафтопереробного заводу Галичини знаходилося 10 млн. пудів сирової нафти. Марковський вважав, що експлуатація заводу державними засобами нездійсненна. Тому він пропонував передати завод в оренду приватним підприємцям під контролем з боку російського уряду. Концесію Маяковський пропонував надати до кінця 1915 р. [20].

Пропозиція Марковського обговорювалася 14 жовтня 1914 р. Для цього генерал-губернатор зібрав у Львові нараду з представників місцевої адміністрації і відправлених у Галичину чиновників міністерства фінансів і міністерства торгівлі і промисловості. Ніяких конкретних рішень нарада не прийняла. Пропозиція Маяковського викликала категоричні заперечення з боку міністра фінансів і начальника штабу Верховного головнокомандуючого. З цього приводу міністр фінансів звернувся до І. Л. Горемікіна. 28 жовтня 1914 р. він писав, що Дрогобицький завод – «не рядове промислове підприємство, запаси нафти в його складах не випадковий наявний запас такого підприємства, а матеріальний фонд для регулювання всього нафтового виробництва» [18]. Міністр фінансів відзначав, що нафтова промисловість є тією галуззю, діяльність якої необхідно регулювати. Значні запаси нафти Дрогобицького заводу, їх швидка переробка (а міністр фінансів справедливо заявив, що саме цим займаються приватні підприємці) і випуск на ринок без попереднього вивчення стану нафтової промисловості в Галичині можуть порушити економічну рівновагу. Він також відмі-

чав, що приватні нафтові заводи в Галичині не працюють, оскільки немає офіційного дозволу російської адміністрації на відновлення їх діяльності. При таких умовах реалізація пропозиції Маяковського може привести лише до монополізації в приватних руках переробки нафти і торгівлі нафтовими продуктами, що може дезорганізувати основний промисел населення, коли замість цілого ряду нафтоперегінних заводів залишиться один завод-монополіст. Нова адміністрація може постати ще перед однією проблемою – проблемою зайнятості місцевих жителів.

Міністр фінансів також нагадав Горемікіну, що в нафтовій промисловості Галичини значна частка належить іноземному капіталу, в тому числі англійському. Передача Дрогобицького заводу в оренду і перетворення його у монополіста в такому випадку може викликати також небажані дипломатичні ускладнення. Виходячи із вищенаведеного, міністр пропонував спочатку розглянути питання про те, «чи не можна запропонувати нам встановлену австрійською владою систему проведення справ на цьому заводі і відрядити туди чиновника акцизного нагляду» [18].

У підсумку на основі розпорядження військового генерал-губернатора Галичини управління Дрогобицьким заводом було доручено прибулому до генерал-губернатора представнику міністерства торгівлі і промисловості Остроградському. Він повинен був дотримуватися в своїй діяльності наступних принципів:

- завод не буде вимагати ніяких державних асигнувань;
- основна увага буде зосереджена на роботах з постачання необхідним паливом залізниць Галичини;
- на заводі будуть працювати представники місцевого населення [14, 7].

Остроградський почав виконувати свої обов'язки в кінці листопада – на початку грудня 1915 р. Він здійснив спробу відновити роботу заводу і розпочати переробку нафти. Але відразу ж зустрівся зі складною проблемою: хоча завод в Дрогобичі відносився до числа тих підприємств, на яких була зайнята більша частина місцевого населення, робітники відмовлялися повертатися на завод, незважаючи на важкі умови життя і ріст цін.

Дрогобич знаходився недалеко від театру воєнних дій, і мирне населення цілком обгрунтовано боялося повернення австрійського війська і можливих репресій за підтримку росіян. Протягом трьох місяців основна робота на Дрогобицькому заводі була зведена до видачі палива для залізниць і деяких підприємств Львова (міського газового заводу, міського електричного заводу). Тільки в березні 1915 р. Остроградському вдалося найняти 200 робітників, які приступили до ремонтних робіт. Завод планувалося повністю ввести в експлуатацію у травні 1915 р. Але у зв'язку з австрійським наступом 27 квітня військовий генерал-губернатор отримав наказ головнокомандувача Південно-Західного фронту про евакуацію Дрогобицького заводу і знищення державних і приватних заводів і запасів нафти та нафтопродуктів. Нафтові запаси були частково знищені, частково вивезені до Львова, туди ж була евакуйована значна частина обладнання заводу.

Не менше уваги урядові кола Російської імперії в 1914 р. приділяли питанню експлуатації лісових багатств Галичини. Значну частину державного майна в Галичині складала ліси. Спроба експлуатації лісових багатств Східної Галичини розпочалися одразу після приходу російських військ. Російській адміністрації треба було зберегти устаткування лісопилних заводів і вузькоколіїних доріг для перевезення лісу, а також організувати використання лісоматеріалів для потреб військових і місцевого населення. Для вирішення цих питань потрібні були спеціалісти, і Г. О. Бобринський

Дозинська І. Тимчасове військове генерал-губернаторство Галичини...

звернувся в Головне управління землевпорядкування і землеробства з проханням відрядити до Галичини відповідних спеціалістів. У розпорядження генерал-губернатора прибули три спеціалісти – начальник уфимського управління землеробства і державного майна, дійсний статський радник Д. В. Родзевич, лісничий 1-го розряду Тамбовської губернії кадетський асесор Наумов і помічник виконроба І. Л. Волков. 1 жовтня 1914 р. вони прибули у Львів. Відряджені чиновники передбачали організувати управління державними лісами в Галичині, а по можливості налагодити їх експлуатацію і отримання прибутку.

З початку було зрозуміло, що трьох осіб (пізніше було відряджені ще двоє) замало для того, щоб організувати управління і використання державних лісів Галичини. Тому намагалися використати місцеві сили. У Львові залишилося місцеве управління державним майном і значна частина чиновників на чолі з головним директором Маріаном Малачинським. Збереглася й документація. Але властиво ліси, які слід було використовувати, знаходилися в зоні бойових дій. Тому головна увага була зосереджена на охороні лісів і постачанні військових і міського населення паливом.

Деякі особи, відряджені з Росії, зрозуміло не могли виконати цих скромних завдань. Д. В. Родзевич розробив положення і штати майбутнього управління державним майном Галичини. Але й пропонувані штати були далекими від тих, що були до війни. Склад нової адміністрації був меншим від попередньої на 20 %. А в реальності, ще меншим.

Перше, що необхідно було зробити, це вивчити склади дров і знайти паливо для Львова. Виявилося, що існуючі там запаси дров витрачаються без всякого обліку. Після приходу російських військ австрійська адміністрація на складах дров була усунута від виконання своїх обов'язків. Її замінили російські військові, які почали видавати дрова і лісові матеріали зі складів без всякого обліку і безкоштовно. До цього ж ця практика поширювалась як на війська, так і на місцевих жителів. Спочатку представники Головного управління землевпорядництва вирішили надавати паливо безкоштовно, але за письмовими вимогами військових частин. Пізніше склади дров були передані в управління військового генерал-губернатора.

У листопаді 1914 р. питання про паливо стало одним з найважливіших. Різні установи Львова, військові постійно зверталися до Г. О. Бобринського з проханнями про надання дров. Було встановлено наступний порядок постачання державними дровами: в першу чергу здійснювалося постачання військових частин розташованих у Львові, в другу – організації Червоного Хреста і в третю – населення Львова. Відмінили безкоштовне надання дров для всіх організацій та установ. Планували відправити у Львів 12288,7 куб. сажнів дров і отримати чистого прибутку 153607 руб. Від планового об'єму постачання було відправлено лише 10,3% у зв'язку з браком вагонів [3, 101].

У січні-лютому 1915 р. представники російської адміністрації у Львові не отримали жодного вагону, і організоване постачання дров у місто було призупинено. Про будь який прибуток від цієї справи й мови не могло бути. До того ж, установи, які постачалися дровами, як і в попередній час за них не платили.

Крім організації використання майна австрійської казни, перед російською владою постало також завдання визначення основних напрямків економічної політики в краї. Перспектива приєднання Східної Галичини до Російської імперії заставляла задуматись про серйозні питання розвитку даної території. Для вивчення економіки краю в цілому була створена міжвідомча комісія для характеристики фінансово-економічного стану Галичини.

Одним з найбільш важливих для місцевого населення було аграрне питання. Вивчення стану селянських господарств займався член комісії, ревізор Головного управління землеробства і землекористування О. О. Кофод. Він дійшов висновку, що селянські землеволодіння знаходяться в жалюгідному стані із-за невеликих розмірів (не більше 3-х десятин на душу). Кофод відзначив, що у випадку закріплення Галичини за Росією перед землеробським відомством буде значна робота по влаштуванню селянських господарств [8].

Основні заходи на думку Кофода, повинні бути спрямовані на купівлю через відділення Селянського банку земель у поміщиків і євреїв й передачу їх селянам. Позицію Кофода поділяли далеко не всі члени комісії. Деякі вважали, що ці заходи не дадуть бажаних результатів у зв'язку з місцевими особливостями. Вони полягали в наступному: по-перше, в Галичині були відсутні державні землі, які можна було б додатково використати для розширення селянських наділів; по-друге, у Східній Галичині 260 тис. селянських господарств мали лише по 2 га землі, тоді як для більш-менш нормального ведення господарства необхідно було хоча б 5 га, тобто очевидно була необхідність збільшення селянських господарств хоча б у два рази; по-третє, ціни на землю в Галичині не відповідали її дохідності; оскільки вони були дуже високими саме через безземелля (1 га землі у перерахунку на російські рублі коштував 600 руб.). Саме тому, скуповування земель через Селянський банк окремі члени комісії вважали недостатнім і пропонували вирішити питання про переселення сільського населення на сибірські землі [9].

Восени 1914 р. також було здійснено спробу провести оподаткування населення Галичини. Але вже у жовтні 1914 р. було очевидним, що цивільне населення розорене війною. «В усьому краї торгово-промислове життя затихло, фабрики і заводи припинили свою діяльність, значні капітали були вивезені банками і заможною частиною населення вглиб Австрії. У більших населених пунктах нагромадилась значна кількість осіб, існування яких підтримується тільки добродійною допомогою» – зазначалося у звіті генерал-губернатора Бобринського [12].

Тому вирішено було розпочати збір податків у Львові і Тернопільській губернії, де становище населення було дещо кращим, ніж в інших районах. Міністерство фінансів відповідно приступило до вироблення тимчасового положення про податки в Галичині і порядок їх збирання. Але цей проект, як і спроби організувати збір прямих податків, фактично реалізувати не вдалося у зв'язку з відсутністю відповідних установ і чиновників. Недостатня кількість кадрів виявилася і в цьому питанні. Також було зроблено спробу збирання непрямих податків за рахунок використання австрійських державних монополій – тютюнової і соляної.

Тютюнова монополія в Австрії була джерелом великих державних доходів. У зайнятих районах Галичини знаходилося чотири тютюнові фабрики, але тільки одна з них не була пошкоджена в час бойових дій. Питання про відновлення фабрик навіть не ставилося. Йшлося лише про реалізацію старих запасів. Соляна монополія також давала значні доходи австрійській казні. П'ять державних заводів продовжували працювати. На думку генерал-губернатора Г. О. Бобринського, російській владі вдалося налагодити в Галичині виробництво солі і навіть отримати прибуток [13]. Але в цілому, збір непрямих податків був можливим лише в обмежених рамках, так як основні предмети оподаткування – спирт, пиво і цукор – не вироблялися. Податки можна було отримати лише за рахунок продажу залишків продукції. Спроби місцевої адміністрації і міністерства фінансів організувати в Галичині систему оподаткування були

Дозинська І. Тимчасове військово-генерал-губернаторство Галичини...

негативно оцінені зарубіжною і російською громадськістю, які вважали такі заходи передчасними. В цілому, спроби організації економічного життя краю мали досить фрагментарний характер, зводилися до задоволення настійних потреб як військових, так і місцевого населення і яких-небудь реальних прибутків російській казні не принесли.

Злиденне становище значної частини населення Східної Галичини привело до того, що російські власті не тільки не змогли забезпечити скільки-небудь реальних прибутків для російської казни, але й стали перед необхідністю організувати допомогу мирним жителям.

З кінця літа 1914 р. територія Галичини була прифронтовим районом, через який постійно проходили російські війська, і населення виявилось перед загрозою масових грабежів, реквізицій худоби і т. ін. Вже при вступі російських військ на територію Австро-Угорщини командування намагалось відмежувати мирне населення від насильств і грабежів. У наказі по 8-й армії від 7 серпня О. О. Брусилов, звертаючись до офіцерів, писав: «Наказую пояснити нижчим чинам, що ми вступаємо в Галичину, хоча яка і складає тепер частину Австро-Угорщини, але це давня російська земля, населена головним чином російським же народом... Я висловлюю повну впевненість, що ніхто з чинів, які мають честь належати до армії, не дозволить собі ніякого насилля над мирним населенням і не осоромить ім'я російського солдата» [6, 199].

Більш детальні рекомендації щодо поведінки російських військ у Галичині були дані Головнокомандувачем Південно-Західним фронтом генерал-ад'ютантом Івановим від 10 серпня 1914 р. У наказі зазначалося, що доброзичливе відношення до населення може виявитися в наступному:

- особливій обережності при реквізиції;
- повазі до місцевих святинь, у зв'язку з чим рекомендується російським солдатам відвідування уніатських храмів, а також бажане роздавання населенню хрестиків і ікон із Кисва і Почаєва;
- засвоєння деяких місцевих російських звичаїв, наприклад, вітання при зустрічі: «Слава Ісусу Христу» і відповідь: «Слава на віки» [6, 200].

Але, не дивлячись на зусилля вищого командування, вже з перших днів перебування російських солдат у Східній Галичині, були відмічені випадки пограбувань (особливо цим відзначалися представники козачих частин), утисків місцевого населення. Не дивлячись на накази Брусилова, пограбування не припинялися. Місцеві жителі намагалися подавати скарги цивільним властям. Потік скарг був доволі великим і 24 листопада 1914 р. військовий генерал губернатор Г. О. Бобринський опублікував спеціальне звернення до населення. У зверненні вказувалося: «У зв'язку з поступленням до мене скарг від місцевих власників і селян на матеріальні збитки, вчинені їм похідними російськими частинами і командами, оголошую до загального відома, що всі скарги і претензії від приватних осіб, матеріально втративши від незаконних дій військових частин або внаслідок несплати грошей за взяті у них для потреб армії продукти чи матеріали, будуть своєчасно розглянуті особливо для цього призначеною комісією» [10]. У підсумку, доволі складно говорити про реальні масштаби реалізації фуражу і продуктів, так як кожна сторона рахувала себе справедливою і намагалася перебільшити злочини іншої.

Один із чиновників російського міністерства закордонних справ, який відвідав Галичину у вересні, описав про те, як виглядала ця територія восени 1914 р. Він відзначав, що «нерідко видно ознаки пограбувань», але, на його думку, пограбуванням

займалися не стільки російські війська, скільки саме місцеве населення, «яке нічим не можна було втримати від нападів на будинки євреїв і поміщиків» [1].

Антиурядова російська періодична преса намагалася подати насильства над місцевим населенням як масове явище. У наказах Брусилова від 11 серпня, 9 вересня, 16 листопада 1914 р. з приводу пограбувань вказувалося як на окремі випадки, які сприймаються як загальне явище. Хоча окремі факти, дійсно, свідчили про те, що російські солдати по відношенню до населення Галичини не завжди дотримувалися строгої дисципліни. Необхідно також зауважити, що крім російських солдат, на цій же території залишалися переховані в лісах австрійські солдати, які здійснювали ночами набіги на місцеве населення і т.ін. [19].

Крім питань пов'язаних із захистом мирних жителів, вже восени 1914 р. з'явилися і інші завдання. Головним у 1914 – 1915 рр. стали: організація продовольчої допомоги, підтримка селянських господарств в час весняного сіву 1915 р. і створення при-тулків для дітей-сиріт.

Вже у вересні 1914 р. у Львові був створений міський продовольчий благодійний комітет під керівництвом генерал-майора Ейхе. Комітет займався розподілом продуктових запасів у місті і допомогою найбіднішому населенню. Постачання Львова продуктами йшло від регіонів Галичини, звідки надходили, в основному, зерно, так і з російських губерній. Комітет підписував контракти із постачальниками продуктів, організував їх довіз до Львова залізницею і гужовим транспортом. Комітет також займався доброчинністю. Восени 1914 р. у Львові нараховувалось понад 25 тис. сімей, які залишились без засобів до існування. Надзвичайно важким було становище службовців приватних та урядових установ. Тільки в одному Львові нараховувалося близько 12 тис. сімей австрійських чиновників. Становище тієї частини населення приковувало увагу львівської міської влади. Львівський магістрат запропонував заплатити чиновникам заробітну плату за три місяці. Консорціум місцевих банків в свою чергу запропонував для цієї мети понад 1 млн. 350 тис. крон, якщо російський уряд дасть запевнення підняти питання про повернення банкам цієї суми при підписанні мирного договору з Австро-Угорщиною. Питання обговорювалось російським МЗС, було доведено до відома імператора, і 16 грудня 1914 р. Микола II погодився на такий спосіб підтримки австрійських чиновників.

Крім австрійських чиновників у Львові також знаходилися без засобів до існування біженці із прифронтових районів, число яких постійно збільшувалося. Для них львівський продовольчий благодійний комітет відкрив їдальні (до квітня 1915 р. діяло 83 їдальні), організував допомогу продуктами і грошми. Тільки в жовтні 1914 р. було виділено близько 15 тис. свідоцтв на отримання безкоштовної допомоги. До весни 1915 р. члени комітету прийшли до висновку про те, що становище в місті покращилося, що найбідніше населення міста може знайти собі роботу і зменшили розміри допомоги.

Весною 1915 р. центром уваги російських властей стало сільське населення. Якщо в містах становище, дійсно, дещо стабілізувалося, то село встало перед цілою низкою проблем у зв'язку з початком посівної кампанії. Не вистачало посівного матеріалу, робочої худоби і ін. Благодійної допомоги було явно замало, і з лютого 1915 р. цими питаннями став займатися генерал-губернатор. Відділ очолив спочатку генерал-майор Добронравов, потім В. О. Бобринський. Російське міністерство внутрішніх справ виділило 11 млн. руб. на надання допомоги на посівну кампанію населенню Галичини. Безпосередню закупівлю посівного зерна Головне управління землевпорядкування і

Дозинська І. Тимчасове військово-генерал-губернаторство Галичини...

землеробства доручило обласному комітету земств південно-західних губерній. Комітет до початку посівної зерно не надав, і закупівлі почав проводити продовольчий відділ генерал-губернаторства, але вже із запізненням. Тільки з 18 квітня 1915 р. в Галичину почало прибувати зерно від комітету південно-західних земств. Всього в Галичину передбачалось відправити 449715 пудів зерна. Реально прибуло посівного зерна 166549 пудів. Частина посівного зерна була знищена прямо на складах при відступі російських військ.

Населенню зерно продавалось безпосередньо зі складів за гроші, або через позичку до 1 березня 1916 р. при умові оплати при купівлі 25% його вартості. Найбідніші жителі могли купувати зерно в кредит без завдатку.

У квітні 1915 р. в Галичину з Росії стала поступати робоча худоба, в основному, коні, які були в такому поганому стані, що, не дивлячись на пільги при купівлі, селяни купували їх крайнє неохоче.

У прифронтових районах благодійні установи (головним чином галицько-російське товариство) займалися організацією притулків для дітей-сиріт, які в час відступу російських військ були вивезені в Росію. Деякими політиками і громадськими діячами створення таких притулків було оцінено як одна з форм русифікації місцевого населення [16, 63]. Але, напевно, саме в цьому випадку члени Галицько-російського товариства діяли як представники доброчинної, а не політичної організації. Представники товариства працювали у прифронтовій місцевості, організовуючи притулки, харчові пункти. У березні 1915 р. один з членів товариства повідомляв у Петроград, що він «практикує відкриття харчових пунктів [в] розорених і спалених селах..., злидні страшні. Діти ходять без білизни і чобіт по селах, треба годувати і годувати, щоби не розвинулись епідемії...» [21]. Притулки відкривалися, в основному, в містах. Наприклад, у Львові були притулки на 250 дітей, 50 дівчат, в Станіславові на 100 дітей. І все це ще раз свідчить про неоднозначний характер російської політики у Східній Галичині.

Висновки. У прифронтовій зоні російське військово-генерал-губернаторство здійснювало заходи для відновлення економічного життя у краї (Дрогобицький нафтопереробний завод; казенні ліси та ін.) і створення умов для наповнення російської імперської казни податками з ново-приєднаного регіону; здійснювалися заходи для забезпечення населення дровами у зимовий період, посівним матеріалом селянських господарств, відкрили декілька притулків для дітей; перспектива інтеграції Галичини в Російську імперію спонукала окупаційну владу відновити діяльність промислових підприємств, особливе значення мали стратегічні галузі промисловості регіону – нафтопереробна, соляна, буровугільна та лісова; аграрну реформу намагалися здійснити за рахунок конфіскацій маєтків польських поміщиків та єврейських власників, які підтримували політику Австро-Угорщини;

В цілому, спроби організації економічного життя краю мали досить фрагментарний характер, зводилися до задоволення настійних потреб як військових, так і місцевого населення і яких-небудь реальних прибутків російській казні не принесли.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архив внешней политики Российской империи (м. Москва, Російська Федерація) (далі – АВІПРИ). – Ф. 135. – Оп. 474. – Спр. 163. – Арк. 5 зв.

2. Баран І. В. Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни / І. В. Баран // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: «Держава та армія»; [ред. Л. Дещинський]. – Львів: Вид-во НУ «ЛП», 2009. – № 652. – С. 46–55.

3. Бахтуріна А. Ю. Політика в Російській Імперії в роки Першої світової війни / Серія «Перша монографія» / [под редакцією Г. А. Бордогова]. – М. : «АИРО-XX», 2000. – 264 с.
4. Берест І. Р. Соціальне становище населення Східної Галичини і Західної Волині в роки Першої світової війни – автореф. дис. на здобуття ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / І. Берест. – Львів, –2009. – 20 с.
5. Кучера І.В. Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914 – 1917 рр. : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / І. В. Кучера. – Чернівці, 2005. – 20 с.
6. Лемке М. К. 250 днів в царській ставці / М. К. Лемке. – М. ; Л., 1920. – 313 с.
7. Литвин М. Україна у Першій світовій війні : сучасна російська історіографія проблеми / М. Литвин // Військово-науковий вісник. – Вип. 7. – 2005. – С. 153–167.
8. Львовский вестник. 1915. – 10 марта.
9. Львовский вестник. 1915. – 14 марта.
10. Львовское военное слово. – 1914. – 25 ноября.
11. Мазур О. Наслідки війни для села Східної Галичини / О. Мазур // Перша світова війна і слов'янські народи. Матеріали міжнародної наукової конференції (14 – 15 травня 1998 р.). – К., 1998. – С. 101–108.
12. Отчет временного военного генерал-губернатора Галиции по управлению краем за время с 1-го сентября 1914 г. по 1 июня 1915 г. – Киев, 1916. – С. 24.
13. Отчет временного военного генерал-губернатора Галиции по управлению краем за время с 1-го сентября 1914 г. по 1 июня 1915 г. – Киев, 1916. – С. 25.
14. Отчет представителя Министерства торговли и промышленности о нефтяной промышленности Галиции и казенном заводе в Дрогобыче. – Киев, 1915. – С. 5–7.
15. Патер І. Г. Статус окупованих територій Галичини і Буковини в 1914 – 1917 рр. / І. Г. Патер // Історія державної служби в Україні : у 5 т. – Т. – 1. – К., 2009. – С. 379–409.
16. Петрович І. Галичина під час російської окупації / І. Петрович. – Львів, 1915. – 216 с.
17. Российский государственный исторический архив (м. Санкт-Петербург, Російська Федерація) (далі – РГИА) – Ф. 1276. – Оп. 10. – Спр. 895. – Арк. 100.
18. РГИА – Ф. 1276 – Оп. 10. – Спр. 895. – Арк. 101–101зв.
19. РГИА – Ф. 1276 – Оп. 10. – Спр. 895. – Арк. 111.
20. РГИА – Ф. 1276 – Оп. 10. – Спр. 895. – Арк. 99.
21. РГИА – Ф. 465 – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 87.
22. Реснт О. Україна в першій світовій війні : Сучасні науково-методичні акценти. / О. Реснт // Проблеми історії України : факти, судження, пошуки. – К. : Інститут історії України НАН України, 2007. – №16. – С. 88–103.
23. Реснт О. Україна в період першої світової війни : історіографічний аналіз / О. Реснт, Б. Янишин // Український історичний журнал. – № 4. – 20 – 04. – С. 3–31.

REFERENCES

1. Arkhiv vneshnei polytyky Rossyiskoi ymperyy (m. Moskva, Rosiiska Federatsiia) (dali – AVPRY). – F. 135. – Op. 474. – Spr. 163. – Ark. 5 zv.
2. Baran I. V. Vplyv boiovykh dii na stanovyshe mist i sil Skhidnoi Halychyny na pochatku Pershoi svitovoi viiny / I. V. Baran // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» : «Derzhava ta armiiia» ; [red. L. Deshchynskyi]. – Lviv : Vyd-vo NU «LP», 2009. – № 652. – S. 46–55.
3. Bakhturyina A. Yu. Polytyka v Rossyiskoi Ymperyy v hody Pervoi myrovoi voiny / Seryia «Pervaiia monohrafiya» / [pod redaktsiei H. A. Bordiuhova]. – M. : «AYRO-KhKh», 2000. – 264 s.
4. Berest I. R. Sotsialne stanovyshe naseleння Skhidnoi Halychyny i Zakhidnoi Volyni v roky Pershoi svitovoi viiny – avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / I. Berest. – Lviv, –2009. – 20 s.
5. Kuchera I. V. Polityka rosiiskoi okupatsiinoi administratsii v Skhidnii Halychyni u 1914 – 1917 rr. : avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. ist. nauk : spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy» / I. V. Kuchera. – Chernivtsi, 2005. – 20 s.
6. Lemke M. K. 250 dnei v tsarskoi stavke / M. K. Lemke. – M. ; L., 1920. – 313 s.

Лозинська І. Тимчасове військове генерал-губернаторство Галичини...

7. Lytvyn M. Ukraina u Pershii svitovii viini : suchasna rosiiska istoriohrafia problema / M. Lytvyn // Viiskovo-naukovyi visnyk. – Vyp. 7. – 2005. – S. 153–167.
8. Lvovskiy vestnyk. 1915. – 10 marta.
9. Lvovskiy vestnyk. 1915. – 14 marta.
10. Lvovskoe voennoe slovo. – 1914. – 25 noiabria.
11. Mazur O. Naslidky viiny dlia sela Skhidnoi Halychyny / O. Mazur // Persha svitova viina i slovianski narody. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (14 – 15 travnia 1998 r.). – K., 1998. – S. 101–108.
12. Otchet vremennoho voennoho heneral-hubernatora Halytsyy po upravleniu kraem za vremia s 1-ho sentiabria 1914 h. po 1 yiunia 1915 h. – Kyev, 1916. – S. 24.
13. Otchet vremennoho voennoho heneral-hubernatora Halytsyy po upravleniu kraem za vremia s 1-ho sentiabria 1914 h. po 1 yiunia 1915 h. – Kyev, 1916. – S. 25.
14. Otchet predstavytelia Mynysterstva torhovly u promyshlennosti o neftianoi promyshlennosti Halytsyy y kazennom zavode v Drohobychi. – Kyev, 1915. – S. 5–7.
15. Pater I. H. Status okupovanykh terytorii Halychyny i Bukovyny v 1914 – 1917 rr. / I. H. Pater // Istoriiia derzhavnoi sluzhby v Ukraini : u 5 t. – T. – 1. – K., 2009. – S. 379–409.
16. Petrovych I. Halychyna pid chas rosiiskoi okupatsii / I. Petrovych. – Lviv, 1915. – 216 s.
17. Rossiyskiy hosudarstvennyi ystorycheskiy arkhiv (m. Sankt-Peterburh, Rosiiska Federatsiia) (dali – RHYA) – F. 1276. – Op. 10. – Spr. 895. – Ark. 100.
18. RHYA – F. 1276 – Op. 10. – Spr. 895. – Ark 101–101zv.
19. RHYA – F. 1276 – Op. 10. – Spr. 895. – Ark. 111.
20. RHYA – F. 1276 – Op. 10. – Spr. 895. – Ark. 99.
21. RHYA – F. 465 – Op. 1. – Spr. 18. – Ark. 87.
22. Reient O. Ukraina v pershii svitovii viini : Suchasni naukovo-metodychni aktsenty. / O. Reient // Problemy istorii Ukrainy : fakty, sudzhennia, poshuky. – K. : Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2007. – №16. – S. 88–103.
23. Reient O. Ukraina v period pershoi svitovoi viiny : istoriohrafichni analiz / O. Reient, B. Yanyshyn // Ukrainskiy istorychnyi zhurnal. – № 4. – 20 – 04. – S. 3–31.

Статтю подано до редакції 01.03.2016 р.